

P T POLSKIE TOWARZYSTWO
P S POLITYKI SPOŁECZNEJ
ODDZIAŁ W RADOMIU

BADANIA SPOŁECZNE ŚRODOWISKA POLITYKÓW SPOŁECZNYCH

pod redakcją
Katarzyny Głąbickiej i Marii Gagackiej

Radom 2011

Recenzenci:

prof. dr hab. Janusz JAROSIŃSKI – UJK w Kielcach
prof. dr hab. Anatol PERETIATKOWICZ – PRad.

Redakcja naukowa:

dr hab. prof. nadzw. Katarzyna Głąbicka
dr Maria Gagacka

Skład i łamanie komputerowe

Cezary Majewski

Copyright © by ZG PTPS

Copyright © by Politechnika Radomska, Wydawnictwo 2011

26-600 Radom, Malczewskiego 29, tel. (048) 361-7033, fax (048) 361-7034

e-mail: wydawnictwo@pr.radom.pl, <http://www.pr.radom.pl>

ISBN 978-83-7351-477-5

Dzieło w całości ani we fragmentach nie może być powielane ani rozpowszechniane za pomocą urządzeń elektronicznych, mechanicznych, kopiujących, nagrywających i innych bez pisemnej zgody posiadaczy praw autorskich

Wyd. I

Arkadiusz Durasiewicz
Politechnika Radomska
ROR PTPS

Efektywność polityki rodzinnej państwa polskiego

1. Wprowadzenie

W obecnych warunkach naszego kraju (ale także prawie wszystkich krajów Unii Europejskiej) bardzo istotne, nadające wysoką rangę naukową i duże znaczenie dla kraju oraz społeczeństwa będą miały przeobrażenia w zakresie polityki rodzinnej. Ogromną rolę będą odgrywały nowe struktury wygenerowane przez tradycyjne kryteria, jak np.: jakość życia i kondycja rodzin, aktywność zawodowa matek, dostęp do edukacji i opieki zdrowotnej itd., a także nowe, coraz bardziej zyskujące na znaczeniu, jak np.: siła nabywczą pieniężnych świadczeń rodzinnych.

W Polsce realizacja polityki rodzinnej wydaje się być zadaniem wyjątkowo prostym i oczywistym, gdyż w systemie wartości polskiego społeczeństwa najważniejszą i najtrwalszą deklarowaną wartością jest rodzina, małżeństwo, posiadanie i wychowywanie dzieci wspólnie przez oboje rodziców. Od ponad pół wieku badania socjologiczne wykazują, że najtrwalszą wartością w polskim społeczeństwie jest rodzina. Wszystkie badania pokazują, że rodzina, małżeństwo, dzieci zajmują w systemie wartości pozycję pierwszoplanową i trwałą¹.

2. Pojęcie efektywności i jej identyfikacja

Efektywność jest jednym z najczęściej definiowanych pojęć nie tylko na gruncie nauk ekonomicznych, ale także innych dziedzin wiedzy i nauki, m.in. prakseologii, cybernetyki, naukoznawstwa. Ponadto często używa się określeń pokrewnych, takich jak racjonalność, rentowność czy gospodarność. W tym sensie jest to

---

¹ Problematyka ta została szeroko omówiona w materiałach I Kongresu Demograficznego w Polsce (2002) i wydanych w związku z tym Kongresem publikacjach. Por. np. „Systemy wartości a procesy demograficzne”, (red.) K. Slany, A. Małek, I. Szczepaniak Wiecha, Kraków 2003; Sytuacja rodzin i polityka rodzinna w Polsce. Uwarunkowania demograficzne i społeczne”, (red.) D. Graniewska, Warszawa 2004. Projekt założeń polityki ludnościowej w Polsce przygotowany przez zespół ekspertów Rządowej Rady Ludnościowej zawiera szerokie ujęcie problematyki wraz z jej uzasadnieniem. (Projekt w całości dostępny na stronach internetowych Rządowej Rady Ludnościowej por. www.stat.gov.pl/bip/rrl/zalozenia).

pojęcie interdyscyplinarne, którego rozumienie może być różne, zależnie od przyjętego punktu rozważań².

Termin „efektywność” wywodzący się od łacińskiego słowa effectus, oznaczającego wykonanie lub skutek, w dzisiejszych czasach jest rozumiany jako pozytywny wynik, skuteczność lub sprawność i mierzony relacją uzyskiwanego efektu do poniesionego nakładu. Natomiast dążenie do uzyskiwania jak największych efektów z ponoszonych nakładów T. Kotarbiński nazywał ekonomicznością działań, pisząc, że jest ona tym większa, im „cenniejszy daje wytwór przy danych ubytkach” lub „im mniejszą miarą ubytków płaciło się za osiągnięcie danego wytworu”. K. Adamiecki zaś maksymalizację relacji efektu do poniesionego nakładu określał jako racjonalizację, twierdząc, że „jej celem jest osiągnięcie największego wyniku użytecznego przy najmniejszym nakładzie środków wytwórczych”³.

Poszukując jednak definicji efektywności, szerokiej i uprawnionej dla rozważań zarówno na poziomie analizy mikroekonomicznej, jak i makroekonomicznej, przyjmuje się definicję podawaną przez takich autorów jak: P.A. Samuelson i W.D. Nordhaus, J.A.F. Stoner, R.E. Frejman i D.R. Gilbert oraz H. Zadora.

Według wymienionych autorów „efektywność jest to użytkowanie zasobów gospodarczych w sposób najbardziej skuteczny”⁴, jest to „miara sprawności i skuteczności, miara tego, w jakim stopniu osiąga się wyznaczone cele”⁵, efektywność to „stosunek uzyskanego efektu do nakładu, jest kwantyfikacją skuteczności”⁶.

Z kolei M. Balug w rozważaniach na temat konfliktu między efektywnością a sprawiedliwością podziału napisał: „nie chcemy powiedzieć, że problemy efektywności to zagadnienia z teorii ekonomii »pozytywnej«, »obiektywnej«, do której nie wchodzi żadne sądy wartościujące [...]. Efektywność to pojęcie nieuchronnie obciążone jakąś koncepcją wartości”⁷.

Kachniarz M., twierdzi, że zainteresowanie efektywnością usług publicznych wynika bezpośrednio z tych przeobrażeń polegających na implementacji w niektórych jednostkach administracji rozwiązań znanych w sprawdzonych wcześniej w przemyśle i usługach rynkowych. Jednym z zagadnień szczegółowych dotyczą-

² G. Kozuń-Cieślak, M. Kisielewska, Pojęcie i pomiar efektywności – studia literaturowe [w:] Zarządzanie finansami firm – teoria i praktyka (pod red.) W. Pluta, Prace naukowe Nr 1152 Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2007, s. 295.

³ Dudycz T., Efektywność – rozważania nad istotą i pomiarem – słowo wstępne, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2005, s. 12.

⁴ P.A. Samuelson, W.D. Nordhaus, *Ekonomia*, t.2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s.510.

⁵ J.A.F. Stoner, R.E. Frejman, D.R. Gilbert, *Kierowanie*, PWE, Warszawa 1997, s. 610.

⁶ H. Zadora, *O efektywności w warunkach restrukturyzacji przedsiębiorstwa*, (red.) T. Jajuga, W. Pluta, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 965, AE, Wrocław 2002, s. 77.

⁷ M. Blaug, *Teoria ekonomii. Ujęcie retrospektywne*, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa 1994, s. 612.

cych efektywności wykonywania usług publicznych jest uzyskanie odpowiedniego efektu skali⁸.

M. Bednarski i B. Szatur Jaworska określili efektywność jako optymalizację celów (korzyści) przy minimalizacji wydatków. Można dokonać tej optymalizacji dwoma sposobami: osiągając maksymalny stopień realizacji przedsięwzięcia przy danym nakładzie zasobów (zwiększenie wydajności) lub używając minimalnego nakładu środków, by w jak największym stopniu zbliżyć się do realizacji celu (oszczędzanie zasobów). Efektywność jest więc relacją między nakładem a skutkiem. W pomiarze efektywności w polityce społecznej stosowane są miary dla nakładów (ilość zużytych dóbr i usług) i inne dla efektów (zmiany cech społeczeństwa)⁹.

Efektywność można najogólniej określić jako relację osiągniętych efektów do poniesionych nakładów, rozpatrywanych globalnie bądź w ujęciu cząstkowym. Możliwe jest więc odnoszenie efektów do nakładów w takim samym ujęciu, pod warunkiem możliwości przyporządkowania określonych cząstkowych efektów wyodrębnionym cząstkowym nakładom. Efekty cząstkowe mogą być także odnoszone do nakładów ujmowanych globalnie bądź odwrotnie, kiedy to następuje mamy do czynienia z porównaniem efektów ujętych globalnie z nakładami cząstkowymi¹⁰.

3. Identyfikacja efektywności polityki rodzinnej

Do aktualnych wyzwań stojących przed polityką rodzinną należą: wyzwania *demograficzne* występujące w krajach Unii Europejskiej i w Polsce, jakkolwiek w różnej skali i natężeniu (spadek skłonności do zawierania małżeństw, rozwój nowych form życia rodzinnego, spadek dzietności stanowiący jedną z przyczyn starzenia się społeczeństw); wyzwania *społeczno-ekonomiczne* (potrzeba rozwoju kapitału ludzkiego; sytuacja na rynku pracy wyrażająca się bezrobociem, niestabilnością zatrudnienia, rozwojem nowych form zatrudnienia, natężeniem procesów aktywności zawodowej kobiet, rozwój); wyzwania *aksjologiczne* (z jednej strony rozwój wartości i postaw charakterystycznych dla społeczeństwa postindustrialnego, z drugiej utrzymanie wysokiej rangi rodziny w hierarchii wartości). Uwarunkowaniami polityki rodzinnej w Polsce są ponadto: wysoka stopa bezrobocia,

⁸ M. Kachniarz, *Efekt skali a efektywność usług publicznych*, materiał konferencyjny, Wrocław 2007.

⁹ M. Bednarski, B. Szatur-Jaworska, *Wskaźnik społeczne jako narzędzia pomiaru skuteczności i efektywności polityki społecznej*, IPiSS, Warszawa 1999, s. 14.

¹⁰ M. Gableta, Z. Maksymowicz, *Produktywność pracy – problemy pomiaru i wykorzystania w przedsiębiorstwie* [w:] *Praktyczne aspekty pomiaru efektywności* (pod red.) S. Wrzosek, Prace naukowe nr 1061 Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2005; s. 90.

zmiany źródeł utrzymania rodzin, wysokie koszty utrzymania w relacji do dochodów, sytuacja mieszkaniowa, pogorszenie warunków wychowywania młodego pokolenia, ubóstwo i wykluczenie społeczne.

Dotychczasową politykę rodzinną w Polsce cechowało: podporządkowanie celom politycznym, a przez to brak stabilności celów, kierunków i rozwiązań szczegółowych, niska efektywność instrumentów finansowych, regres świadczeń w naturze, ograniczanie zakresu podmiotowego – koncentracja na uboższych, ale bez wyraźnej skuteczności¹¹.

Polska znajduje się wśród państw europejskich w gronie krajów o najniższej dzietności. Wskaźnik dzietności kobiet w okresie rozrodczym wynosi u nas 1,24 dziecka¹². Należymy do tej samej kategorii, co Austria, Portugalia, Czechy, Grecja, Hiszpania, Litwa, Łotwa, Niemcy. Poziom dzietności potrzebny do prostej reprodukcji pokoleń wynosi 2,1 dziecka na kobietą w wieku rozrodczym. Ciekawe jest, że wśród państw rozwiniętych, do których Polska się zalicza, występuje dosyć duże zróżnicowanie poziomu dzietności. Na jednym biegunie jest Słowenia z najniższym poziomem dzietności w Europie, który wynosi 1,2, a na drugim biegunie Islandia, w której poziom dzietności wynosi 2,1, a także Nowa Zelandia i Stany Zjednoczone, w których wskaźnik wynosi 2. Inne państwa Unii wykazują interesujące zróżnicowanie, np. w takich krajach, jak Francja i Irlandia oraz w krajach nordyckich poziom dzietności jest znacząco wyższy niż w pozostałych krajach. We Francji i Irlandii wskaźnik wynosi 1,9 dziecka na kobietę i jest bliski poziomowi prostego zastępowania pokoleń.

Na podstawie tych danych można stwierdzić, że wysoki wskaźnik urodzeń występuje w krajach bardzo różniących się podejściem do polityki rodzinnej czy ochrony socjalnej oraz do koncepcji państwa dobrobytu.

Polityka rodzinna nie powinna się ograniczać tylko do pomocy o charakterze redystrybucyjnym, do pomocy socjalnej i wyrównywania dochodów, lecz być adresowana również do grupy kobiet lepiej sytuowanych, pracujących, którym trudno jest pogodzić karierę zawodową z życiem rodzinnym. Same zachęty materialne mogą jednak nie być wystarczające, żeby przekonać je do posiadania większej liczby dzieci.

Dzieci wymagają nie tylko nakładów pieniężnych, lecz również nakładów czasu. Zatem liczba dzieci oraz rozkład ich urodzin w czasie pozostaje w konflikcie z dążeniem rodziców do kariery i znalezienia satysfakcjonującej pracy. Na koszt dziecka składają się nie tylko wydatki rodziców na konkretne dobra, lecz również koszty alternatywne czasu poświęcanego na wychowanie dzieci, wynikające z utraty części bądź całości dochodów, spowodowanej opieką nad dzieckiem. Dotyczy to zwłaszcza kobiet, które, pomimo przemian społecznych oraz rosnącej

¹¹ B. Balcerzak-Paradowska, *Rodzina i polityka rodzinna na przełomie wieków*, IPiSS, Warszawa 2004; s. 178.

¹² Dane z 2005 roku – Europe in Figures – Eurostat Yearbook 2008, s. 46.

aktywizacji zawodowej, nadal pozostają głównymi dostarczycielami czasu opieki nad dziećmi.

Macierzyństwo ogranicza możliwości kobiety na rynku pracy nie tylko poprzez redukcję liczby godzin, które może ona poświęcić pracy zawodowej. Otrzymuje niższe wynagrodzenie również ze względu na zakłócony przebieg kariery zawodowej oraz mniejszą niż w przypadku kobiet bezdzietnych mobilność. Dłuższa przerwa w aktywności zawodowej wpływa też niekorzystnie na długoterminową zdolność do uzyskiwania dochodu – maleje ogólna wysokość dochodu netto uzyskiwanego przez kobietę w ciągu całego życia (mniej lat pracy), co wpływa ujemnie na możliwość oszczędzenia części zarobków na emeryturę.

Dlatego tak ważna jest skuteczność podejmowanych działań. Istotne są kryteria sukcesu w zakresie polityki rodzinnej. Jeśli kryterium sukcesu jest zwalczanie ubóstwa dzieci albo zwalczanie ubóstwa rodzin wielodzietnych, to wyraźnie widać, że wsparcie finansowe, czyli działalność redystrybucyjna ze strony państwa poprzez system podatkowy bądź system świadczeń jest skuteczna.

Skuteczne są również działania polegające na ułatwianiu łączenia obowiązków zawodowych z rodzinnymi. Więcej kobiet może pracować, natomiast niekoniecznie musi to mieć wpływ na ich decyzje reprodukcyjne. Ta pozytywna zależność występuje zwłaszcza wśród kobiet lepiej wykształconych i pobierających wyższe dochody.

Jeśli posługiwać się będziemy kryterium podniesienia dzietności, nie ma łatwych rozwiązań, ponieważ głównym powodem zmniejszonej dzietności w krajach wysoko rozwiniętych są procesy kulturowe, zmiany w systemie wartości. Można próbować odwrócić te trendy, ale muszą to być działania długofalowe.

W tych państwach, w których wysokość świadczeń pieniężnych jest znaczna i połączona jest z innymi świadczeniami, np. z rozwiązaniami organizacyjnymi pozwalającymi na łatwą dostępność wysokiej jakości opieki nad dziećmi i w których nakłady państwa na świadczenia rodzinne są relatywnie wysokie w stosunku do innych programów wsparcia, taka polityka państwa wpływa na poziom dzietności.

W prasie naukowej¹³ wskazuje się, że następuje zmiana podejścia do macierzyństwa kultury popularnej, która ma wpływ przede wszystkim na młodzież. Istnieją przypadki sławnych aktorek i aktorów, którzy wręcz upubliczniają swoje macierzyństwo. To może być symptom zmiany kultury popularnej na rzecz posiadania dzieci, co stanowi czynnik kulturowo cywilizacyjny przyczyniający się do „demograficznej odnowy Europy”.

Jednym z ważnych zadań współczesnego państwa jest właściwe zapewnienie opieki rodzinie, gdyż działając na rzecz rodziny, inwestuje się w ludzi, a tylko zdrowe i wykształcone społeczeństwo jest zdolne do efektywnego tworzenia dóbr materialnych i kulturalnych. Fundamentalne znaczenie dla funkcjonowania systemu polityki rodzinnej ma ocena, która winna obejmować wszystkie jego elementy

¹³ Np. „Kultura i historia nr 8/2005”, „Niebieska linia nr 1/2004”

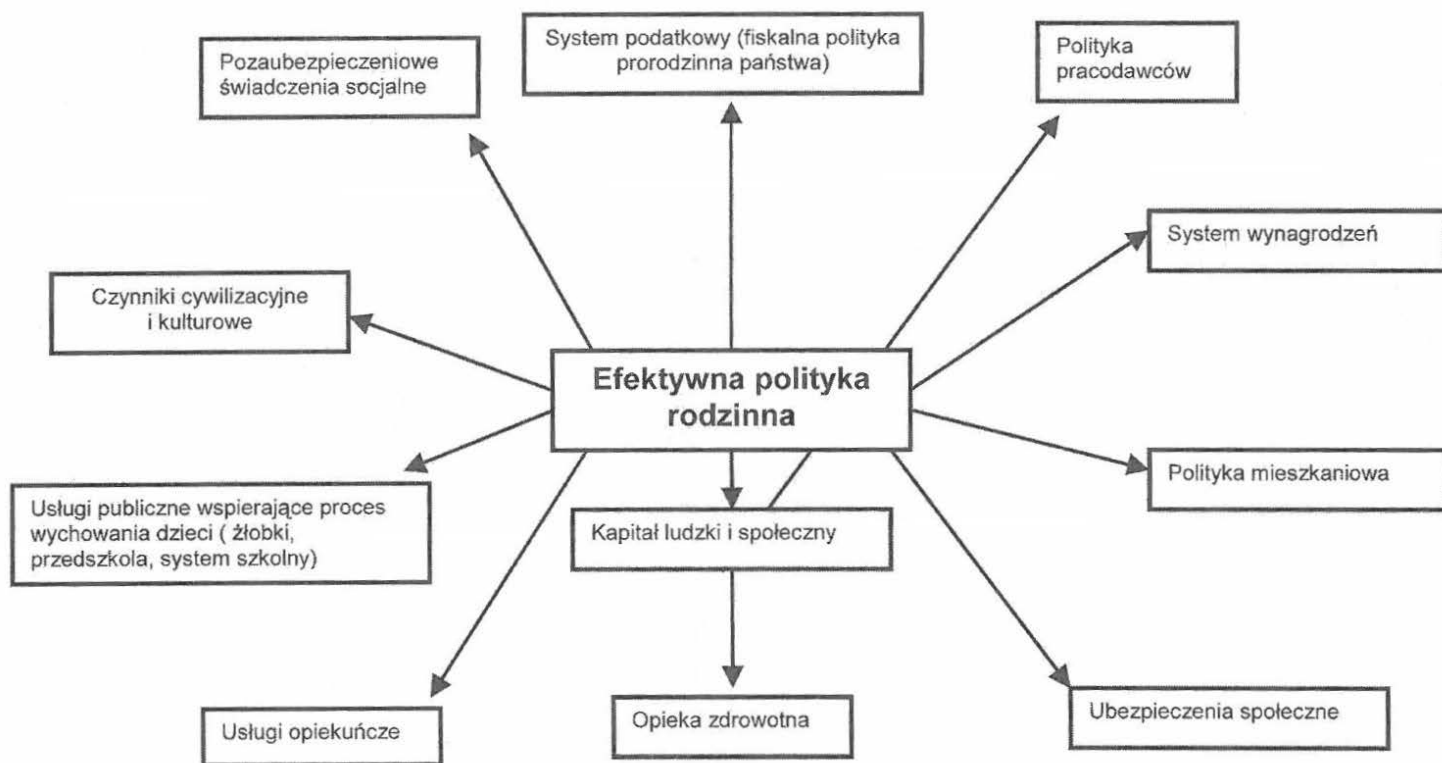
składowe. Jej przedmiotem są z jednej strony osiągnięte rezultaty, znajdujące wyraz w poprawie jakości życia i kondycji rodzin, z drugiej zaś strony stosowane procedury postępowania i działania oraz wykorzystanie istniejących zasobów (racjonalność, skuteczność, efektywność).

Ocena efektywności ekonomicznych instrumentów polityki rodzinnej (w tym m.in. pieniężnych świadczeń rodzinnych) jest kluczowym elementem działalności polityki rodzinnej. Efektywna polityka rodzinna powinna również zapewniać wolny wybór modelu rodziny, a przede wszystkim wolny wybór każdemu z obojga rodziców, czy chce kontynuować pracę zawodową po utworzeniu związku i wydaniu na świat potomstwa oraz wyboru preferowanego przez rodziców modelu opieki nad dzieckiem. Ów wolny wybór ucieleśniony jest w prawie kobiet do samodecydowania, czy chcą łączyć posiadanie dzieci z dalszym rozwijaniem kariery zawodowej. Taki system wspierania rodzin jest z jednej strony szansą dla dynamiki demograficznej i ekonomicznej kraju, z drugiej zaś strony dowodem, że aktywność zawodowa kobiet nie musi być hamulcem dla decyzji prokreacyjnych.

Biorąc pod uwagę identyfikację efektywności polityki rodzinnej należy podkreślić, że na efektywność polityki rodzinnej powinny się składać elementy przedstawione na rysunku 1.

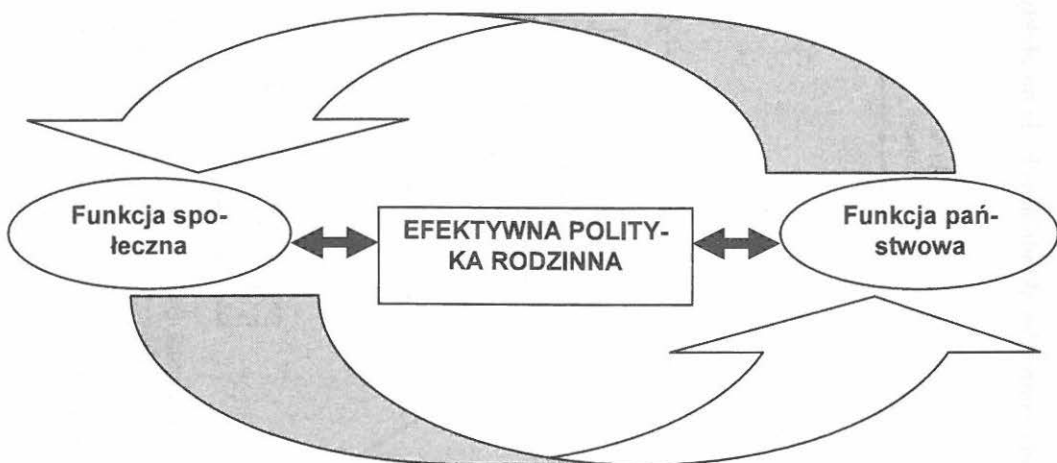
Rysunek 1. Elementy wchodzące w skład czynników składających się na efektywną politykę rodzinną

Źródło: opracowanie własne na podstawie M. Bednarski, B. Szatur-Jaworska, Wskaźniki społeczne jako narzędzia pomiaru skuteczności i efektywności polityki społecznej, IPiSS, Warszawa 1999, B. Balcerzak-Paradowska, Rodzina i polityka rodzinna na przełomie wieków, IPiSS, Warszawa 2004, B. Balcerzak-Paradowska (red.), S. Golinowska (red.), Polityka dochodowa, rodzinna i pomocy społecznej w zwalczaniu ubóstwa i wykluczenia społecznego tendencje i ocena skuteczności, IPiSS, Warszawa 2009

Wykorzystując wszystkie składowe można określić **efektywność polityki rodzinnej** definiując ją jako relację uzyskiwanych efektów do poniesionych nakładów - przyczyniającą się do jej skuteczności. O kształcie efektywności polityki rodzinnej decydować może zespół czynników polityki państwa, polityki pracodawców, a także czynników cywilizacyjno-kulturowych mających za zadanie wykreowanie jak najlepszej polityki pronatalistycznej, zapewniającej społeczeństwu ciągłość oraz satysfakcję społeczno-ekonomiczną rodziny, poprawy kapitału intelektualnego, a także promowanie rodziny i jej partnerskiego modelu, w celu zapewnieniu rozwoju gospodarczego stwarzając szansę dla dynamiki demograficznej i ekonomicznej kraju.

Rysunek 2. Funkcje składające się na efektywną politykę rodzinną.

Źródło: opracowanie własne na podstawie M. Bednarski, B. Szatur-Jaworska, Wskaźniki społeczne jako narzędzia pomiaru skuteczności i efektywności polityki społecznej, IPiSS, Warszawa 1999 oraz B. Balcerzak-Paradowska (red.), S. Golinowska (red.), Polityka dochodowa, rodzinna i pomocy społecznej w zwalczaniu ubóstwa i wykluczenia społecznego tendencje i ocena skuteczności, IPiSS, Warszawa 2009

Efektywna polityka rodzinna powinna spełniać dwie ważne funkcje:

- państwową – zapewniającą rozwój gospodarczy kraju oraz ciągłość społeczeństwa i narodu;
- społeczną – zapewniającą zastępowalność pokoleń, poprawę kapitału intelektualnego oraz dobrą kondycję i jakość życia rodzin.

4. Mierniki efektywności polityki rodzinnej

Zmiany zachodzące w polityce rodzinnej generowane są przez układ wielu czynników. Po pierwsze można zaliczyć do nich czynniki bezpośrednio związane z nowymi rozwiązaniami wprowadzanymi w sferze społecznej, zaś z drugiej strony wszystkie wywołane następstwami zmian dokonujących się w ustroju państwa i gospodarce.

Tabela 1. Efektywność polityki rodzinnej– przykładowe mierniki nakładów i efektów

Efekty	Nakłady
<ul style="list-style-type: none"> • Liczba urodzeń • Współczynnik dzietności kobiet • Przyrost naturalny • Średni wiek rodzenia dzieci • Odsetek aktywności zawodowej kobiet w wieku rozrodczym • Wskaźnik reprodukcji ludności • Odsetek rodzin z dziećmi zagrożonych ubóstwem • Liczba/odsetek osób korzystających ze świadczeń • Odsetek osób uprawnionych i objętych pomocą • Współczynnik bierności zawodowej kobiet w wieku rozrodczym • Współczynnik płodności wg wykształcenia i wieku • Odsetek matek korzystających z urlopu wychowawczego • Liczba przedsięwzięć na rzecz rodziny służących poprawie warunków bytowych, społecznych, zdrowotnych, kulturowych(np. rządowe programy działań) • Sytuacja społeczna i bytowa rodzin, w tym wielodzietnych i niepełnych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dystrybucja publicznych środków przeznaczonych na działania prorodzinne, • Środki budżetowe przeznaczone na pozaubezpieczeniowe świadczenia socjalne, • Godzenie obowiązków zawodowych i rodzinnych, • Poziom i jakość życia rodzin, • Sytuacja mieszkaniowa, • Sposób określenia progu wsparcia dochodowego rodzin, • Rozwiązania i unormowania prawne, • Rozwiązania instytucjonalne i organizacyjne związane z realizacją świadczeń rodzinnych, w tym zaliczek alimentacyjnych czy też jednorazowej wypłaty z tytułu urodzenia dziecka, • Forma prowadzenia merytorycznego nadzoru nad realizacją świadczeń rodzinnych, • Dostęp do usług publicznych wspierających proces wychowania dzieci (żłobki, przedszkola, system szkolny), • Warunki opieki nad dzieckiem w rodzinie i poza nią, • Opodatkowanie dochodów rodzin, • Dostosowanie wysokości świadczenia rodzinnego do % minimalnego i przeciętnego wynagrodzenia, • Weryfikacja wysokości świadczeń rodzinnych i kryterium dochodowego do sytuacji bytowej rodzin. • Wydatki na politykę rodzinną jako % PKB

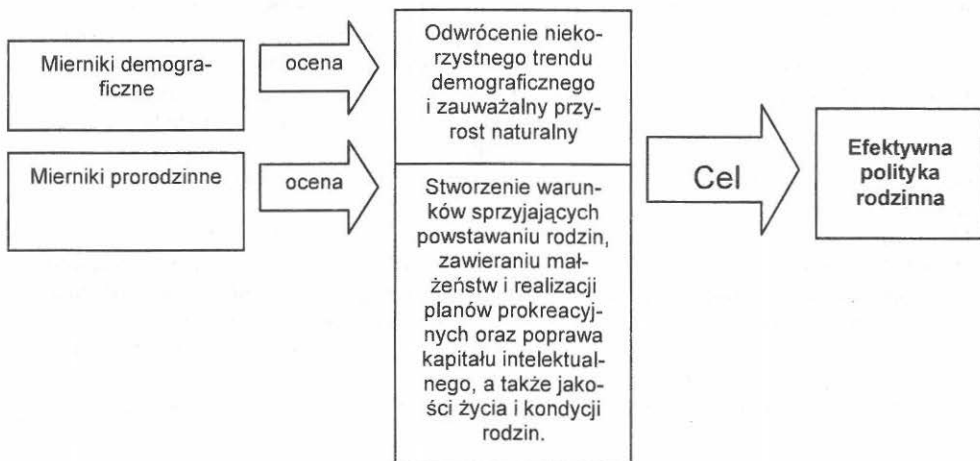
Źródło: opracowanie własne na podstawie M. Bednarski, B. Szatur-Jaworska, Wskaźniki społeczne jako narzędzia pomiaru skuteczności i efektywności polityki społecznej, IPiSS, Warszawa 1999 i B. Balcerzak-Paradowska, Rodzina i polityka rodzinna na przełomie wieków, IPiSS, Warszawa 2004

Efektywność ekonomiczna stanowi jeden z podstawowych sposobów oceny podejmowanych działań w ramach realizowanego modelu polityki rodzinnej. Niska efektywność powoduje zazwyczaj niż demograficzny, pogarszającą się sytuację bytową rodzin, brak perspektyw dla młodzieży na zakładanie rodziny. Wyższa efektywność polityki rodzinnej stwarza możliwości rozwoju społeczeństwa, wzrost zawieranych małżeństw, przyrostu naturalnego, poprawę sytuacji społeczno-ekonomicznej społeczeństwa.

Wymienione mierniki umożliwiają różne konstrukcje wskaźnika efektywności. Ważne jest przy tym, aby był spełniony wymóg poprawności merytorycznej i metodycznej ustalania poszczególnych mierników. Określenie efektów za pomocą omawianych mierników wymaga każdorazowo doboru miernika adekwatnego dostosowanego do aktualnych warunków i wymogów funkcjonowania polityki rodzinnej.

Zarówno mierniki demograficzne, jak i prorodzinne odgrywają znaczną rolę w prawidłowej realizacji efektywnej polityki rodzinnej. Celem mierników demograficznych jest odwrócenie niekorzystnego trendu demograficznego i zauważalny przyrost naturalny. Mierniki prorodzinne mają natomiast inne zadanie. Ogólnie ich celem jest stworzenie warunków sprzyjających powstawaniu rodzin, zawieraniu małżeństw i realizacji planów prokreacyjnych oraz poprawie jakości życia i kondycji rodzin.

Rysunek 3. Cele składające się na efektywną politykę rodzinną.

Źródło: opracowanie własne na podstawie B. Balcerzak-Paradowska (red.), S. Golinowska (red.), *Polityka dochodowa, rodzinna i pomocy społecznej w zwalczaniu ubóstwa i wykluczenia społecznego tendencje i ocena skuteczności*, IPISS, Warszawa 2009, B. Balcerzak-Paradowska, *Rodzina i polityka rodzinna na przełomie wieków*, IPISS, Warszawa 2004

Każdy z czynników wchodzących w skład mierników prorodzinnych spełnia swoje poszczególne cele:

1. *Wsparcie materialne*

- wsparcie finansowe rodzin związane z narodzinami dziecka;
- zachęta państwa do posiadania dzieci;
- pomoc rodzinom w pokryciu kosztów związanych z narodzinami dziecka;
- zapewnienie rodzinom wychowującym dzieci wsparcia materialnego umożliwiającego wychowanie potomstwa;
- wyrównanie poziomu dochodów w rodzinach wychowujących dzieci;
- uzupełnienie dochodów rodziny wielodzietnej;
- wsparcie finansowe rodzin znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji.

2. *Wsparcie podatkowe (fiskalne)*

- sprawiedliwe opodatkowanie małżonków przy uwzględnieniu wspólności majątkowej.

3. *System szkolny*

- zmniejszanie dysproporcji edukacyjnych wśród dzieci z różnych środowisk społecznych;
- zmniejszenie dysproporcji edukacyjnych między wsią a miastem;
- umożliwienie dzieciom z rodzin najuboższych wyjazdu na wypoczynek wakacyjny.

4. *Opieka zdrowotna*

- zagwarantowanie ubezpieczenia zdrowotnego osobom otrzymującym świadczenia opiekuńcze;
- zapewnienie matce, noworodkowi i małemu dziecku opieki zdrowotnej poprawiającej zdrowie młodego pokolenia;
- ochrona zdrowia matki i dziecka;
- wsparcie rodzin w celu zapewnienia dzieciom prawidłowego środowiska wychowawczego.

5. *Polityka mieszkaniowa*

- ułatwienie rodzinom w uzyskaniu własnego mieszkania;
- ułatwienie rodzinom podjęcia decyzji o zaciągnięciu kredytu mieszkaniowego.

6. *Godzenie obowiązków zawodowych i rodzinnych*

- umożliwienie osobom korzystającym z urlopów macierzyńskich i wychowawczych bezproblemowy powrót do zatrudnienia po zakończeniu urlopu;
- ułatwienie ubogim osobom bezrobotnym samotnie wychowującym dziecko podjęcia pracy lub skorzystania z aktywnych form polityki rynku pracy.

7. *Czynniki cywilizacyjno-kulturowe*

- wspieranie podmiotów społeczeństwa obywatelskiego w świadczeniu usług pożytku publicznego;

- promowanie partnerskiego modelu rodziny oraz rodzin wielodzietnych mass mediach;
  - kreowanie pozytywnego wizerunku rodzicielstwa.
8. *Polityka pracodawców*
- ułatwienie pracodawcom poniesienia kosztów zatrudnienia osób decydujących się na dzieci;
  - ułatwienie pracodawcom poniesienia kosztów zatrudnienia osób decydujących się na dzieci oraz wsparcie osób zamierzających sprawować osobistą opiekę nad małymi dziećmi.

5. Zakończenie

W celu osiągnięcia pełnej efektywności prowadzonych działań prorodzinnych konieczne jest podjęcie inicjatyw, które funkcjonują już w większości krajów unijnych (jak Francja czy Wielka Brytania), polegających na zastąpieniu stosowania kryterium dochodowego przy rozdzielaniu zasiłków rodzinnych na rzecz ograniczenia korzyści z tytułu ilorazu podatkowego, uproszczenie systemu i czytelności oraz przejrzystości celów polityki rodzinnej. Polskie podmioty odpowiedzialne za kreowanie polityki rodzinnej powinny uwzględniać w swoich decyzjach czynniki pronatalistyczne, w tym w szczególności: zwiększać nacisk w zakresie pomocy w godzeniu pracy zawodowej z wychowywaniem dzieci, zwiększać pomoc dla rodzin niepełnych, wśród których ciągle zbyt wiele żyje w warunkach dużej biedy, dążyć do przeobrażenia roli rodziny, a szczególnie rodziców w wychowywaniu dzieci i co najważniejsze zwiększyć postęp w zakresie opieki nad małymi dziećmi (np. darmowe żłobki, przedszkola i opieka medyczna).

Podmioty odpowiadające za politykę rodzinną państwa polskiego powinny przerzucić ciężar polityki na czynniki pronatalistyczne i usprawnić mechanizmy działania związane z tymi czynnikami.

Efektywna polityka rodzinna powinna być ukierunkowana na odwrócenie tendencji niżej demograficznego i stworzenie takich warunków dla dzisiejszych potencjalnych rodziców, żeby chcieli zostać nimi naprawdę.

Literatura

1. Balcerzak-Paradowska B., *Rodzina i polityka rodzinna na przełomie wieków*, IPiSS, Warszawa 2004;
2. Bednarski M., Szatur-Jaworska B., (red.), *Wskaźniki społeczne jako narzędzia pomiaru skuteczności i efektywności polityki społecznej*, IPiSS, Warszawa 1999;
3. Blaug M., *Teoria ekonomii. Ujęcie retrospektywne*, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa 1994;

4. Dudycz T., *Efektywność – rozważania nad istotą i pomiarem – słowo wstępne*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2005;
5. Gableta M., Maksymowicz Z., *Produktywność pracy – problemy pomiaru i wykorzystania w przedsiębiorstwie* [w:] *Praktyczne aspekty pomiaru efektywności* (pod red.) Wrzosek S., Prace naukowe nr 1061 Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2005;
6. Gauthier A. H., *Trends in policies for family-friendly societies*, [w:] M. Macura, A. L. MacDonald, Haug W. (eds.), *The new demographic regime. Population challenges and policy responses*, UN, New York and Geneva 2005;
7. Kachniarz M., *Efekt skali a efektywność usług publicznych*, materiał konferencyjny, Wrocław 2007;
8. Kozuń-Cieślak G., Kisielewska M., *Pojęcie i pomiar efektywności – studia literaturowe* [w:] *Zarządzanie finansami firm – teoria i praktyka* (pod red.) Pluta W., Prace naukowe Nr 1152 Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2007;
9. Samuelson P.A., Nordhaus W.D., *Ekonomia, t.2*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999;
10. Stoner J.A.F., Frejman R.E., Gilbert D.R., *Kierowanie*, PWE, Warszawa 1997;
11. Zadora H., *O efektywności w warunkach restrukturyzacji przedsiębiorstwa*, (red.) T. Jajuga, W. Pluta, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 965, AE, Wrocław 2002.